

Wat denken ouders van levensbeschouwing en burgerschap op school?

Verslag van de resultaten van de bevraging 'Godsdienst op school?!' door KOOGO en VOO

Hannelore Lambrighs

INLEIDING

Naar aanleiding van en als voorbereiding op de expertmeeting 'De openbare school verbindt' (20 april 2018 in Helmond) hebben de VOO in Nederland en KOOGO in Vlaanderen een bevraging gedaan bij ouders van kinderen die schoollopen in het openbaar onderwijs (Nederland) of het officieel gesubsidieerd onderwijs (Vlaanderen).

KOOGO is de ouderkoepelvereniging van het officieel gesubsidieerd onderwijs in Vlaanderen. VOO is de Vereniging voor Openbaar Onderwijs in Nederland en is een onafhankelijke vereniging van ouderraden, medezeggenschapsraden en scholen in primair en voortgezet onderwijs. Zij zet zich in voor de versterking van medezeggenschap van ouders, personeel en leerlingen.

Aanleiding en doel

De bevraging had als doel gegevens te verzamelen over de mening van ouders uit het openbaar onderwijs. Over de resultaten wordt verslag uitgebracht tijdens de expertmeeting '*De openbare school verbindt*' op 20 april 2018. Ook bieden deze resultaten nuttige informatie aan KOOGO en VOO om de belangen van ouders te behartigen op overlegfora over de thema's levensbeschouwing en burgerschap.

In de vele discussies, in de media en daarbuiten, over de rol van de school bij burgerschapsvorming enerzijds en levensbeschouwing anderzijds, bleef tot nu toe de stem van de ouders – los van enkele persoonlijke reacties of opinies – grotendeels afwezig. De resultaten van de brede bevestigingen maken de mening van ouders over deze actuele thema's zichtbaar.

Werkwijze

De vragenlijst bestond uit een algemeen deel, een deel over levensbeschouwing en een deel over burgerschapsvorming. Vlaanderen en Nederland werkten met een grotendeels gelijklopende vragenlijst. Naast een gezamenlijk, identiek deel zijn er ook vragen opgenomen die per land verschillen.

Op 20 februari 2018 kregen al de directies uit het stedelijk, gemeentelijk en provinciaal onderwijs een mail met de vraag om de link naar de online-enquête te verspreiden onder de ouders van hun school. Deze link werd ook bekend gemaakt via de nieuwsflits van KOOGO en de facebookpagina.

De online-enquête werd afgesloten op 11 maart 2018.

Van twee scholen kreeg KOOGO de vraag om een papieren versie van de enquête te voorzien. Uiteindelijk heeft maar een van deze scholen deze afgedrukte versie verspreid. Op deze papieren versie stond ook de link naar de onlinebevraging om ouders de keuze te geven tussen beide opties.

Als incentive zijn vijf bonnen van € 20 verloot onder de respondenten van Vlaanderen.

De data werden zowel voor Nederland als voor Vlaanderen verwerkt met SPSS. De resultaten van de gezamenlijke vragen (likert-schalen) werden vergeleken aan de hand van Chi Square testen om het significantie van verschillen tussen beide landen te objectiveren.

RESULTATEN VLAANDEREN

Algemeen

In totaal vulden 1861 personen de online- en 52 de afgedrukte bevraging in. Dat is een opvallend hoge respons als we het vergelijken met bevragingen door KOOGO over andere thema's. Dit suggereert op zijn minst dat het thema erg leeft bij ouders en grote belangstelling geniet.

1847 respondenten (96,5%) waren ouders van kinderen uit het stedelijk, gemeentelijk of provinciaal onderwijs. Hiervan waren er 344 (18,5%) zelf werkzaam in het onderwijs.

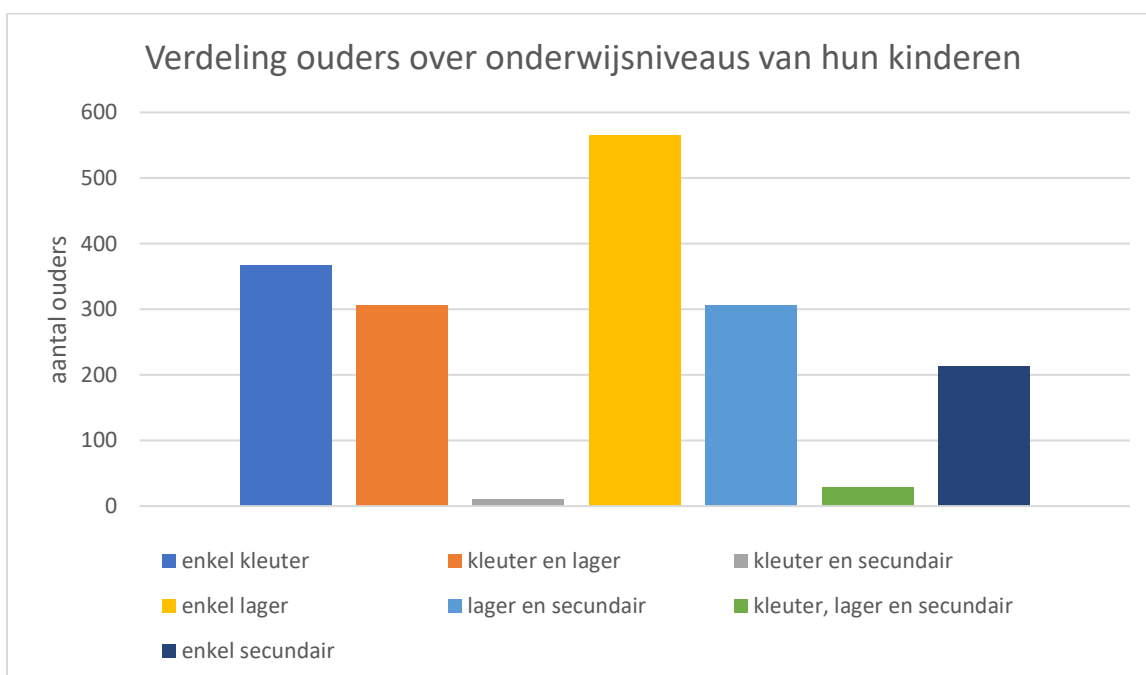
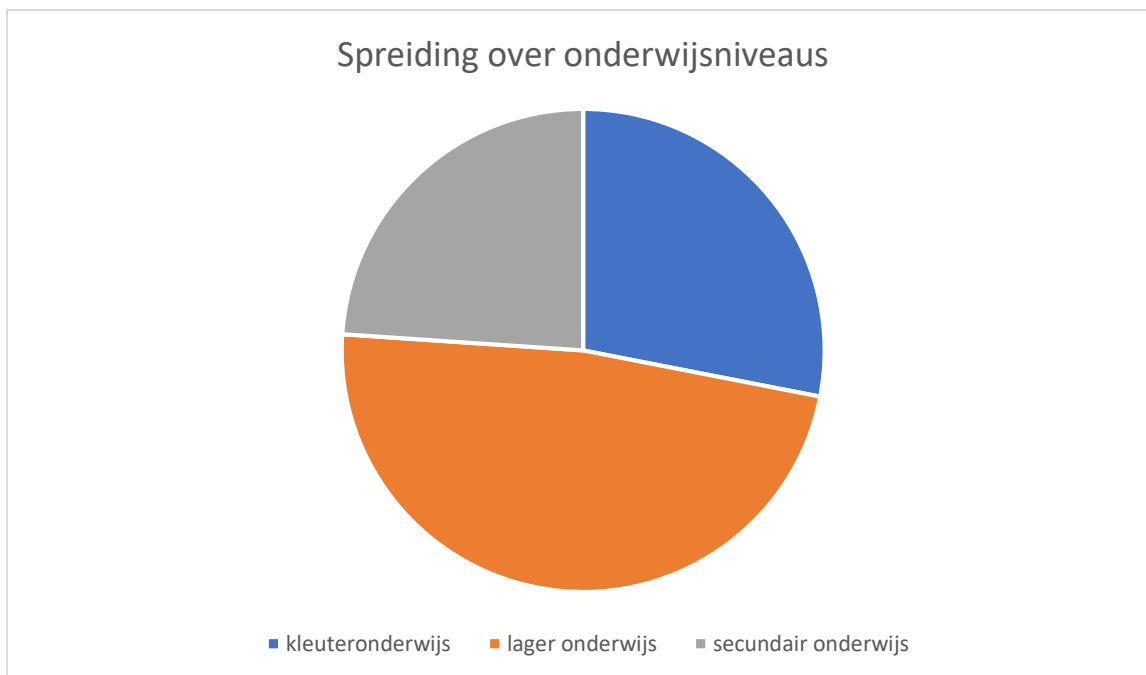
Van alle respondenten zijn er 66 die geen ouder zijn van een kind uit het stedelijk, gemeentelijk of provinciaal onderwijs. Aangezien het hier respondenten betreft die niet tot de doelgroep van de bevraging behoren, werden deze 3,5 % van de respondenten niet verder meegenomen in de analyses.

Spreiding over onderwijsniveaus

De onderstaande grafieken geven inzicht in het onderwijsniveau waarin de kinderen van participerende ouders schoollopen. Per onderwijsniveau wordt aangegeven hoeveel ouders deelnamen. Daarnaast worden ook combinaties meegegeven (van ouders die kinderen hebben in meerdere onderwijsniveaus).

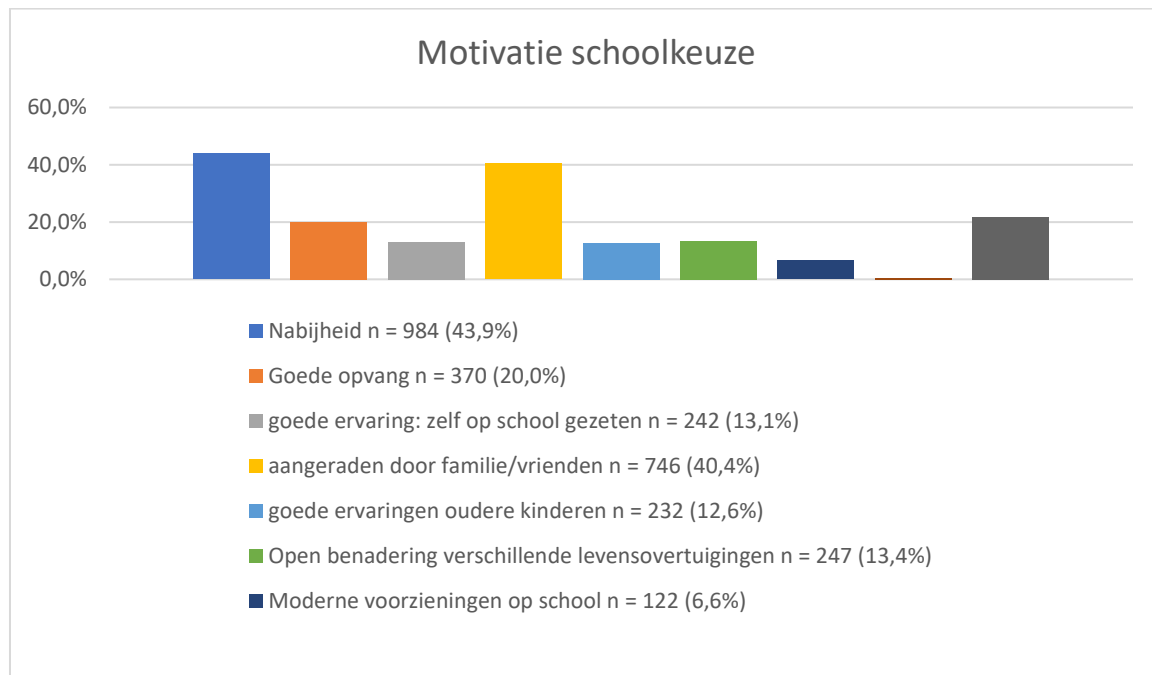
Zoals blijkt uit 'Vlaams onderwijs in cijfers 2016-2017' (2018) is het aantal secundaire scholen in het officieel gesubsidieerd onderwijs (84 secundaire scholen) aanzienlijk lager dan het aantal basisscholen (kleuter en lager samen 534 scholen). Het was dan ook te verwachten dat deze laatste groep, in absolute aantallen, het sterkst vertegenwoordigd zou zijn. Bekijken we echter de verhouding tussen het aantal scholen per niveau en het aantal responsen per niveau, dan kunnen we zeggen dat het kleuteronderwijs de laagste respons heeft (gemiddeld 1,41 respondenten/ kleuterschool), het lager onderwijs een respons heeft van gemiddeld 2,39 en de secundaire scholen een respons van gemiddeld 7,25 respondenten/ school. In verhouding met het totaal aantal officieel gesubsidieerde scholen in Vlaanderen zijn de ouders van kinderen uit het secundair onderwijs proportioneel het best vertegenwoordigd en ligt de participatiegraad daar het hoogst. Dat is niet verwonderlijk, gezien de discussie over levensbeschouwelijke vakken en burgerschap zich vooral afspeelt in het secundair onderwijs.

Schoolkeuze

Er werd gevraagd aan ouders wat hun motivatie was om te kiezen voor een bepaalde school. De ouders konden kiezen uit 8 opties of ze konden zelf een andere reden opgeven. Meerdere antwoorden waren mogelijk. Nabijheid (984, 43.9%) en positieve ervaringen van familie en vrienden (746, 40.4%) lijken de belangrijkste motivatie om een school te kiezen. Daarnaast is goede voor- en naschoolse opvang of opvang tijdens de middag (370, 20.0%) ook belangrijk. Schoolkeuze wordt minder beïnvloed door het al dan niet aanwezig zijn van moderne voorzieningen zoals smartboards of tablets (122, 6.6%). Opvallend is ook dat de open benadering van verschillende godsdiensten en

levensovertuigingen op onze scholen voor relatief veel ouders (247, 13.4%) de schoolkeuze mee bepaalt.

Opmerking: In de papieren bevraging werd deze vraag niet gesteld. Er zijn dus 52 'missing values' (2,7%) bij de vraag over schoolkeuze.

Levensbeschouwing

Maar liefst 93,1% (1720) van de ouders laten hun kind(-eren) een levensbeschouwelijk vak volgen op school. 6,9% (127) vraagt een vrijstelling. Iets meer dan de helft van deze ouders (3,4%, 62) geeft aan dat de school voor een invulling zorgt. Dat is opvallend, want de school is niet verantwoordelijk voor het invullen van de vrijstelling. Het aantal bevraagde ouders wiens kind een vrijstelling heeft voor levensbeschouwelijke vakken ligt hoog in verhouding tot de officiële, netoverschrijdende cijfers van het AgODi. Dat is te verklaren door het feit dat waarschijnlijk vooral de ouders die zich erg aangesproken voelen door dit thema gemotiveerd waren om deel te nemen aan de bevraging.

Er wordt twee uur levensbeschouwing per week gegeven in iedere school van het officieel gesubsidieerd onderwijs. De meeste ouders (1202, 65.1%) vinden dit prima, 61 ouders (3,3%) vinden 2 uur te weinig en 262 ouders (14,2%) vinden dit te veel maar ze vinden wél dat levensbeschouwing nog een plaats moet krijgen op school. Op deze vraag antwoordt 17,4% (322) dat levensbeschouwing niet op school thuishoort.

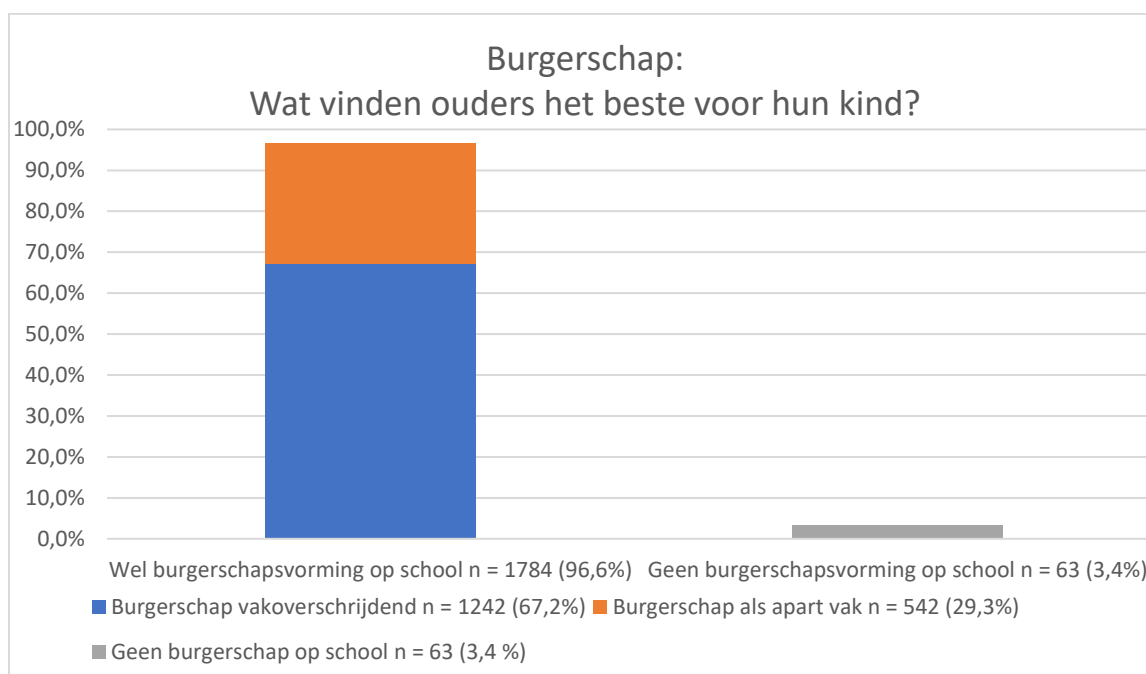
Een zeer grote meerderheid van de ouders (1687, 91.3%) vindt dat levensbeschouwing thuishoort op school. Bij de vraag over wat ouders het beste vinden voor hun kind, blijkt dat slechts 8,6% (159) vindt dat levensbeschouwing beter niet op school gegeven wordt. De daling in verhouding met de vorige vraag is mogelijk te verklaren door het feit dat er in deze vraag mogelijke alternatieven gegeven worden over hoe levensbeschouwing een plaats op school kan krijgen.

56,4% (1042) van de ouders denkt dat één algemeen vak over levensbeschouwing waar kinderen leren over verschillende geloofsovertuigingen en levensvisies, het beste is voor hun kind. 16,9% (313) vindt een vak over één specifieke levensbeschouwing van de keuze van de ouders het beste en 18% (332) vindt vakoverschrijdende levensbeschouwing het best voor hun kind. We willen een bepaalde terughoudendheid aan de dag leggen om hier verregaande conclusies aan te koppelen omdat in de vraagstelling niet gespecificeerd werd wat dit algemene vak dan zou kunnen inhouden.

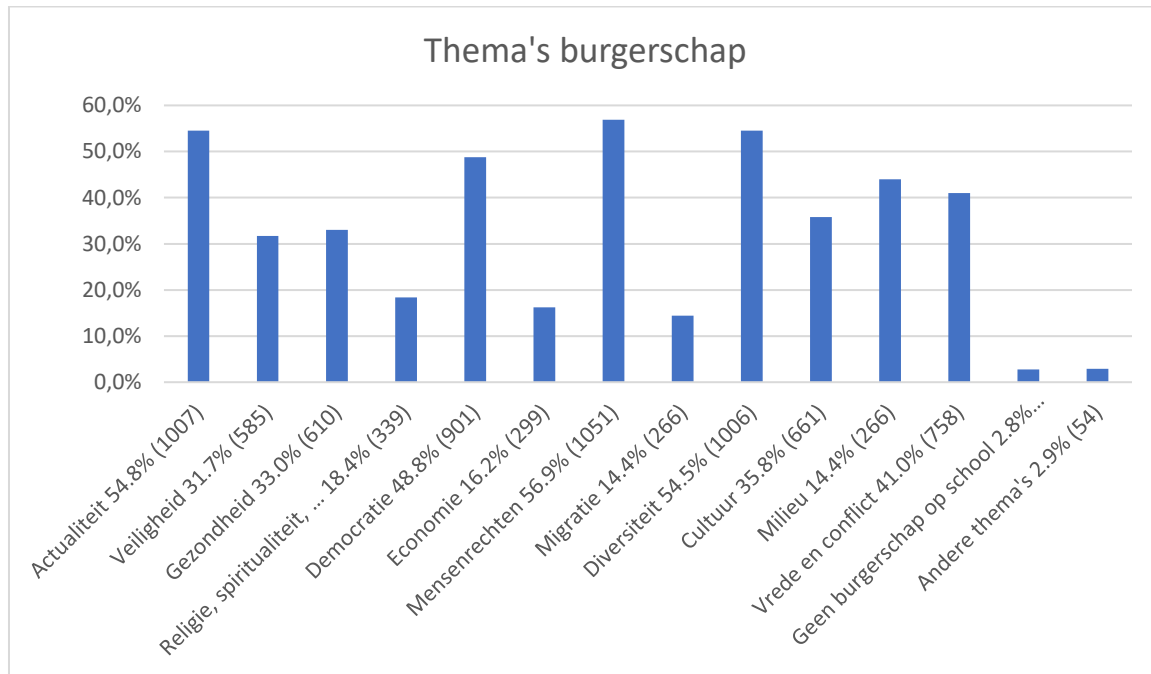
Burgerschap

Bijna alle ouders (1784, 96.6%) vinden dat burgerschap op school aan bod moet komen. Een grote meerderheid (1242, 67.2%) vindt dat dit het best vakoverschrijdend gebeurt. Momenteel gebeurt dat ook zo, burgerschapsvorming is immers opgenomen in de vakoverschrijdende eindtermen. Toch vindt ook 29,3% (542) een apart vak burgerschapsvorming of -opvoeding beter voor zijn kind. Slechts 3,4% (63) vindt dat burgerschapsvorming niet thuishoort op school.

Om te polsen welke thema's ouders belangrijk vinden bij burgerschapsvorming lieten we ze maximaal 5 thema's uit een reeks van 12 kiezen. Ouders konden ook zelf een extra thema opgeven.

Mensenrechten (1051, 56.9%), actualiteit (1007, 54.5%), diversiteit (1006, 54.5%), democratie (901, 48.8%), milieu (812, 44.0%) en vrede en conflict (758, 41.0%) zijn belangrijke thema's voor ouders.

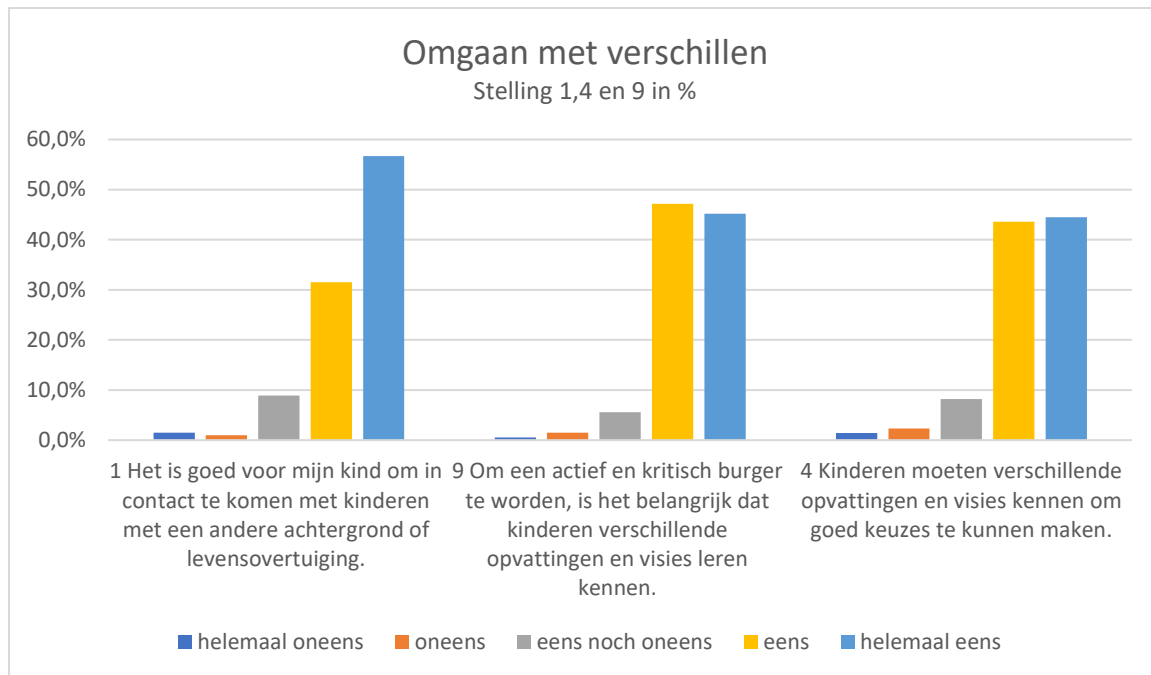

Omgaan met verschillen

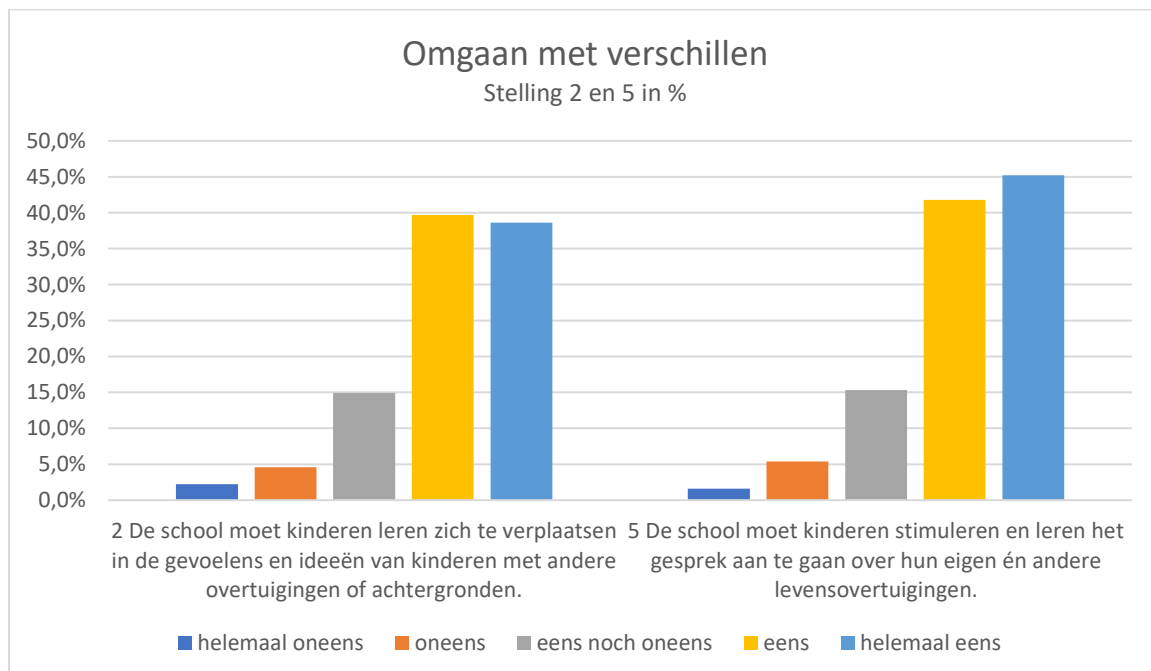
Aan de hand van 10 stellingen toetsten we de mening van ouders over 'omgaan met verschillen' op school. Ouders konden op een 5-puntsschaal aanduiden in welke mate ze het eens waren met deze stellingen. De schaal liep van helemaal oneens (1) tot helemaal eens (5).

Ouders vinden het belangrijk dat hun kinderen op school leren omgaan met verschillen. De meeste ouders zijn het eens of helemaal eens met de stellingen 'Het is goed voor mijn kind om in contact te komen met kinderen met een andere achtergrond of levensovertuiging.' (M=4.40, SD= .841)¹, 'Om een actief en kritisch burger te worden, is het belangrijk dat kinderen verschillende opvattingen en visies leren kennen.' (M=4.35, SD=.699) en 'Kinderen moeten verschillende opvattingen en visies kennen om goed keuzes te kunnen maken.' (M=4.28, SD=.817)

¹ M is de afkorting voor gemiddelde; SD voor standaarddeviatie

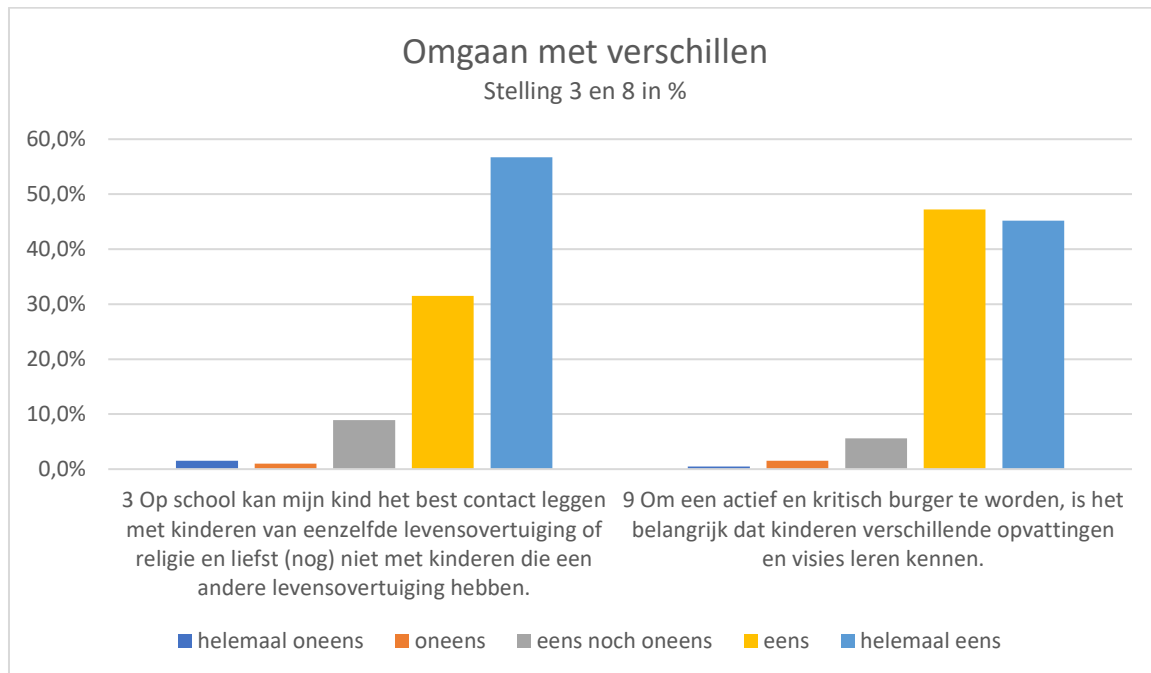

In de stelling waar gepolst werd of ouders het ook belangrijk vonden dat hun kinderen zich kunnen verplaatsen in de gevoelens en ideeën van kinderen met andere overtuigingen of achtergronden, zien we een lichte daling tegenover de vorige stellingen. De tendens blijft tussen 'eens' en 'helemaal eens' liggen ($M=4.08$, $SD=.953$), maar er is meer terughoudendheid. Hetzelfde geldt voor de stelling waar ouders aangeven in welke mate ze het eens zijn met het feit dat de school kinderen moet stimuleren en leren het gesprek aan te gaan over hun eigen én andere levensovertuigingen ($M=4.05$, $SD=.934$). Mogelijk heeft deze terughoudendheid er mee te maken dat deze stellingen meer affectief (zich kunnen inleven, eigen overtuiging in vraag stellen...) of actief (niet alleen 'kennismaken van' maar ook daadwerkelijk uitwisselen/in gesprek gaan/proberen te begrijpen...) geformuleerd zijn, terwijl de bovenstaande stellingen zich op een meer cognitief niveau situeren (in contact komen en kennismaken met verschillen).

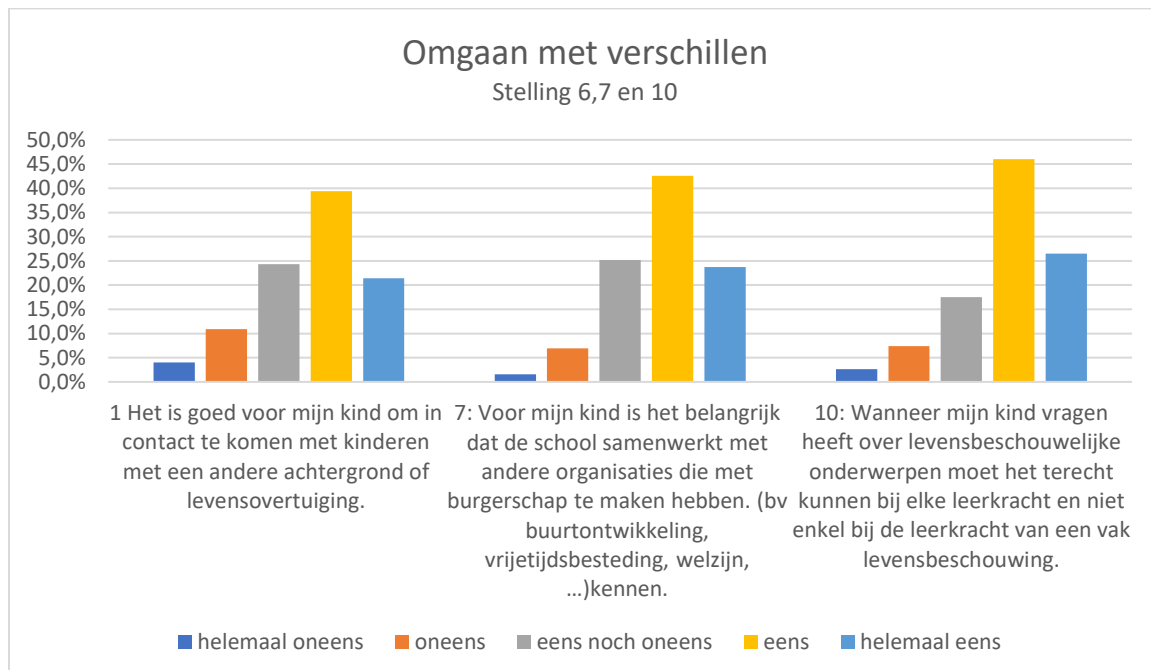

De meeste ouders zijn het oneens met de stellingen 'Op school kan mijn kind het best contact leggen met kinderen van eenzelfde levensovertuiging of religie en liefst (nog) niet met kinderen die een andere levensovertuiging hebben.' ($M=1.82$, $SD=.987$) en 'Over sommige gevoelige onderwerpen kan

het gesprek in de klas beter vermeden worden, bijvoorbeeld als er conflict kan ontstaan vanwege verschillende overtuigingen.' (M=1.92, SD=.932)

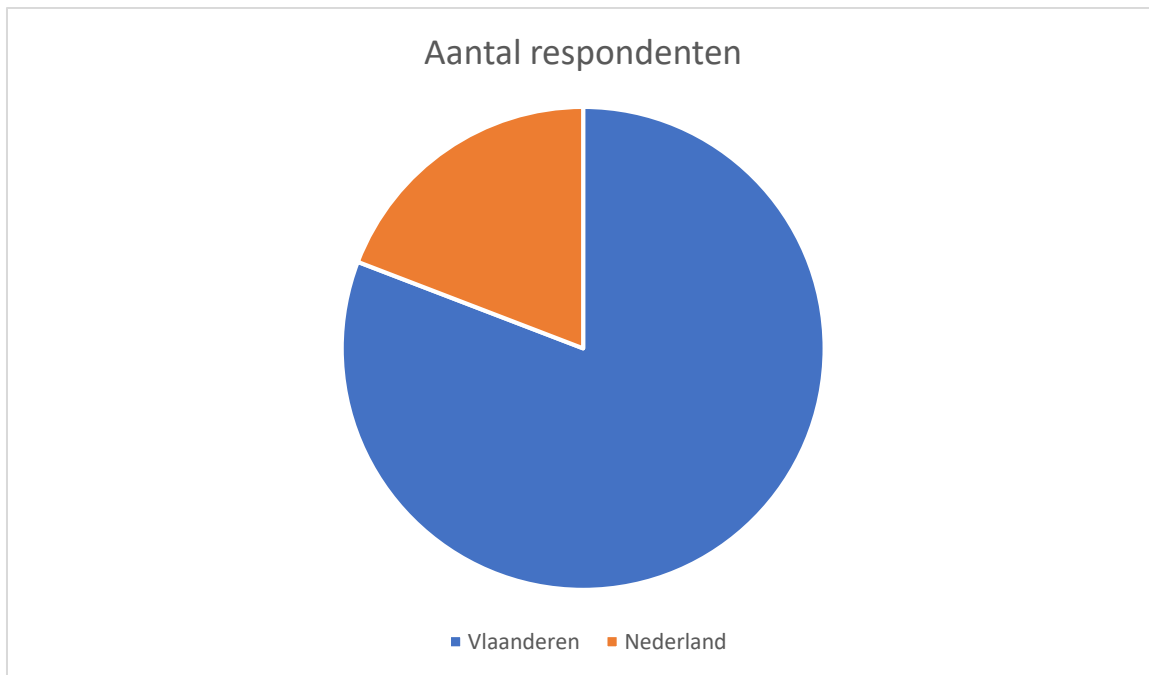
Ouders hebben een minder uitgesproken mening over hoe de school dit moet aanpakken. Ze zijn het meestal 'eens' over de volgende stellingen: 'De school moet mijn kind begeleiden om zichzelf te leren kennen en een eigen levensovertuiging te leren ontwikkelen.' (M=3.63, SD=1.058), 'Voor mijn kind is het belangrijk dat de school samenwerkt met andere organisaties die met burgerschap te maken hebben. (bv. buurtontwikkeling, vrijetijdsbesteding, welzijn, ...)' (M=3.80, SD=.932) en 'Wanneer mijn kind vragen heeft over levensbeschouwelijke onderwerpen moet het terecht kunnen bij elke leerkracht en niet enkel bij de leerkracht van een vak levensbeschouwing.' (M=3.86, SD=.975)

VERGELIJKING MET NEDERLAND

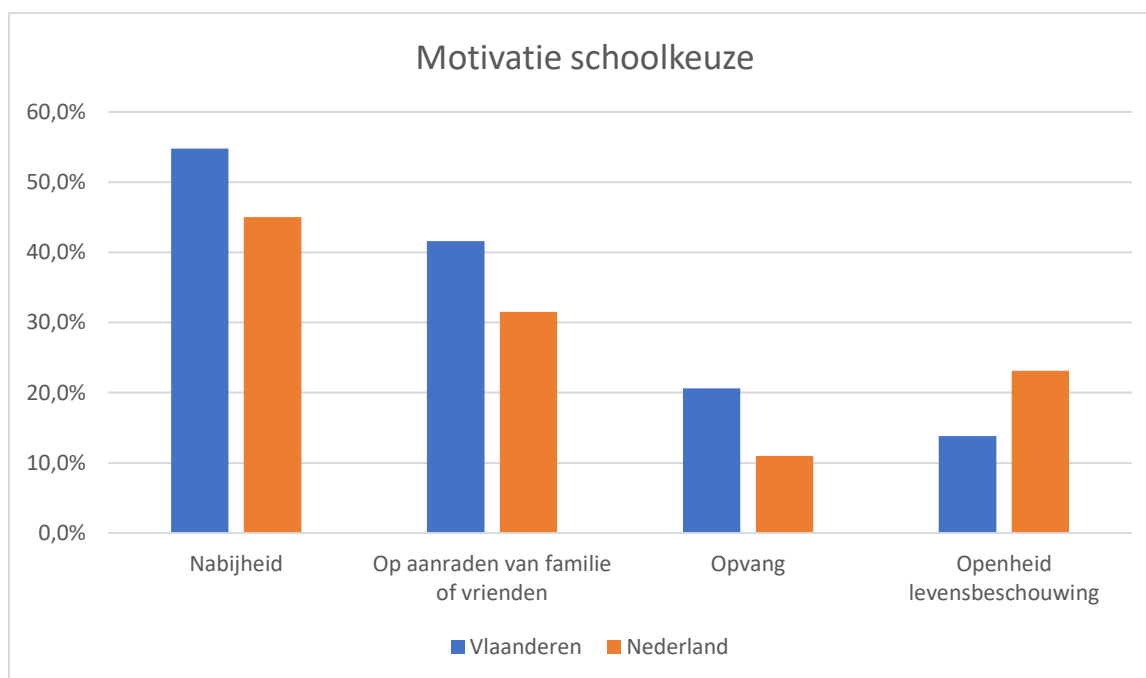
Tegelijk met de bevraging in Vlaanderen vond in Nederland de bevraging 'Omgaan met verschillen op school' plaats. De bevragingen zijn voor een groot deel identiek en kunnen bijgevolg onderling vergeleken worden.

In Nederland vulden 438 ouders de bevraging in. Dat is een opmerkelijk lager cijfer dan in Vlaanderen. Dat kan te maken hebben met een aantal praktische factoren, zoals de voorjaarsvakantie in Nederland. In Vlaanderen staan de thema's levensbeschouwing en burgerschap op school hoog op de agenda, o.a. door de vernieuwing van het secundair onderwijs. Vlaamse ouders willen hier duidelijk hun mening over kwijt.

Schoolkeuze

Opvallend is dat Nederlandse ouders (23.1%) bij de schoolkeuze meer rekening lijken te houden met de openheid van een school tegenover levensbeschouwing dan Vlaamse ouders (13.8%). Vlaamse ouders kiezen vaker een school op basis van goede ervaringen met de school van familie of vrienden (+10.1%). Ook de organisatie van de buitenschoolse opvang is voor Vlaamse ouders een belangrijker criterium dan voor Nederlandse ouders (+9.6%). In zowel Vlaanderen als Nederland geven ouders aan dat nabijheid of afstand het belangrijkste criterium is om een school voor hun kind te kiezen. Toch zien we een verschil van 9.8%. In Vlaanderen geeft maar liefst 54.8% van de ouders aan dat ze deze school kozen voor hun kind omwille van de afstand. In Nederland is dat gevoelig lager (45.0%).

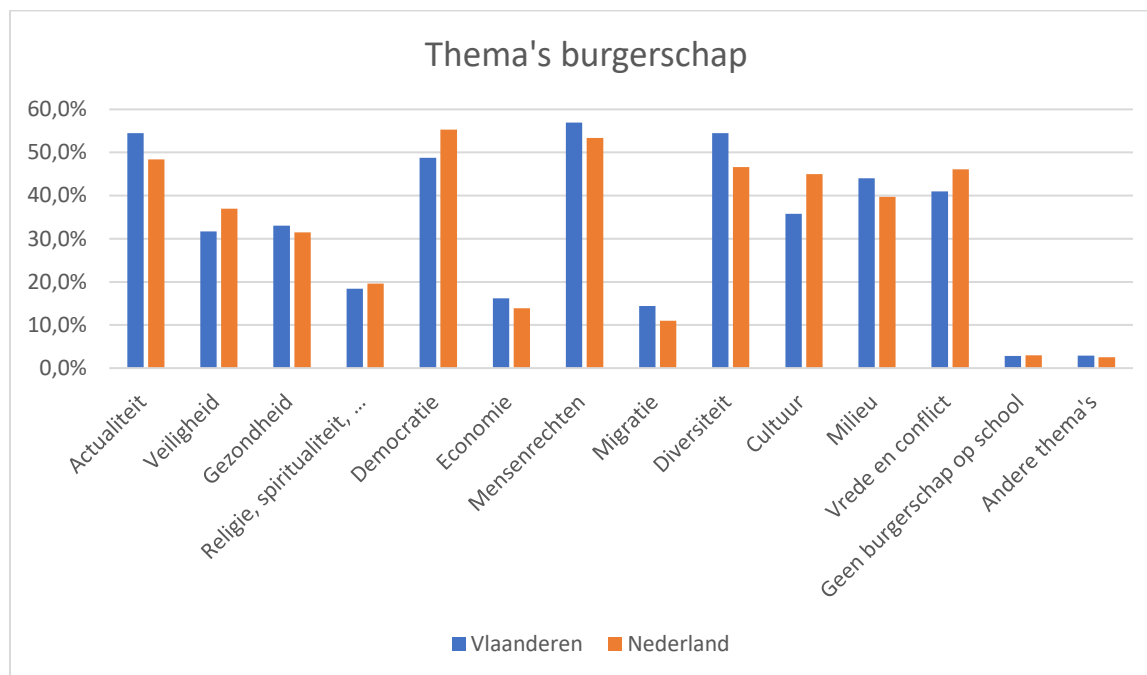
Levensbeschouwing

Het meest opvallende verschil tussen Vlaanderen en Nederland is dat slechts 1.4% van de Nederlandse ouders een specifiek vak levensbeschouwing het beste vindt voor zijn kind. In Vlaanderen ligt dat 15.6% hoger. Het zou kunnen dat Nederlandse ouders die willen dat hun kind een specifieke levensbeschouwing aangeboden krijgt op school, veel sneller kiezen voor een levensbeschouwelijk georiënteerde school (wat in Nederland 'bijzonder onderwijs' genoemd wordt) dan voor een openbare school. Een andere reden kan zijn dat ouders in Nederland een ander referentiekader hebben omdat het daar niet verplicht is voor scholen om één vak levensbeschouwing aan te bieden.

Burgerschap

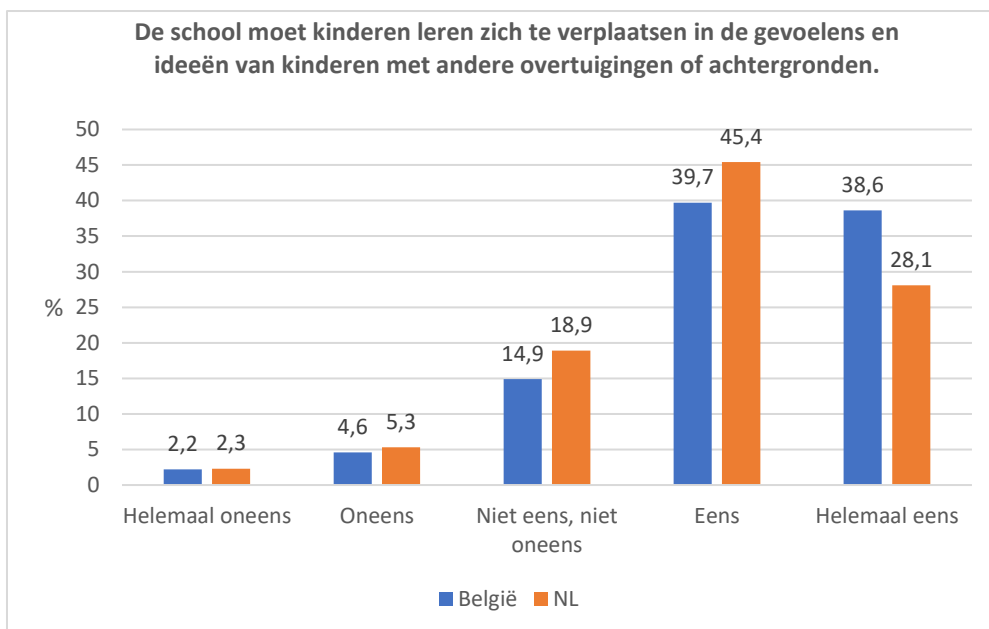
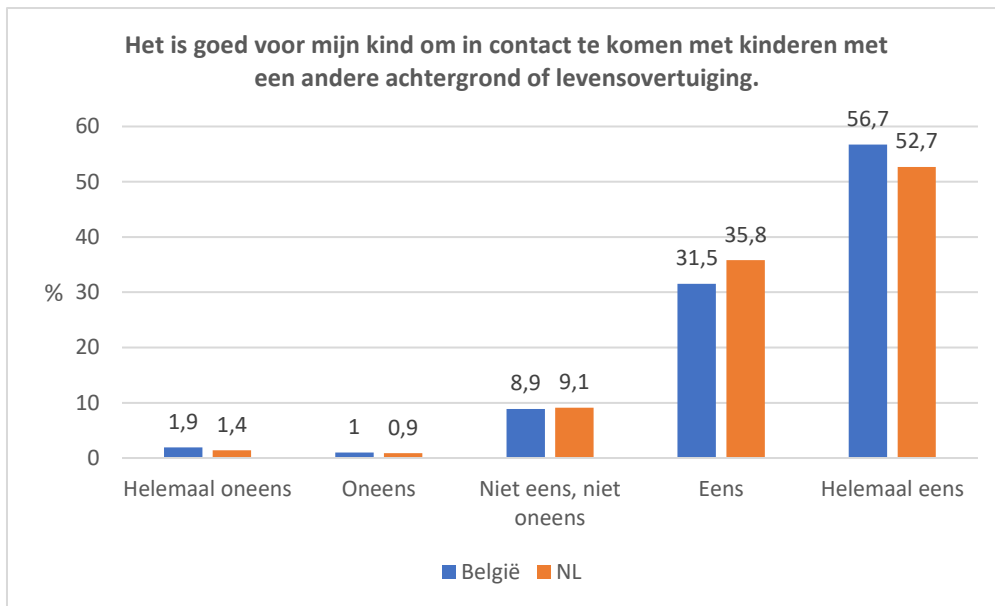
Zowel in Nederland (NL) (69.2%) als in Vlaanderen (VL) (67.2%) opteert het overgrote deel van de ouders voor het integreren van burgerschapsvorming in bestaande vakken. Ruim 1/4de van de ouders (NL: 25,6% en VL: 29.3%) ziet 1 vak burgerschapsvorming als de beste keuze voor hun kind. Een minderheid (NL: 5.3% en VL: 3.4%) ziet burgerschapsvorming op school niet als meerwaarde. Er zijn op dit vlak geen significante verschillen tussen beide regio's. Vlaamse en Nederlandse ouders kiezen ook voor dezelfde thema's die aan bod zouden moeten komen in burgerschapsvorming op school.

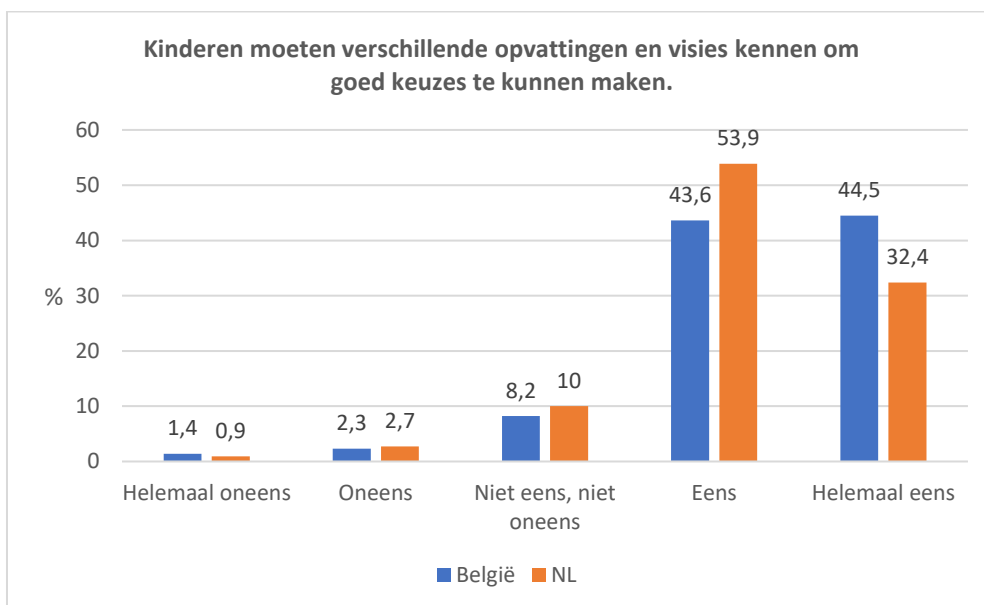
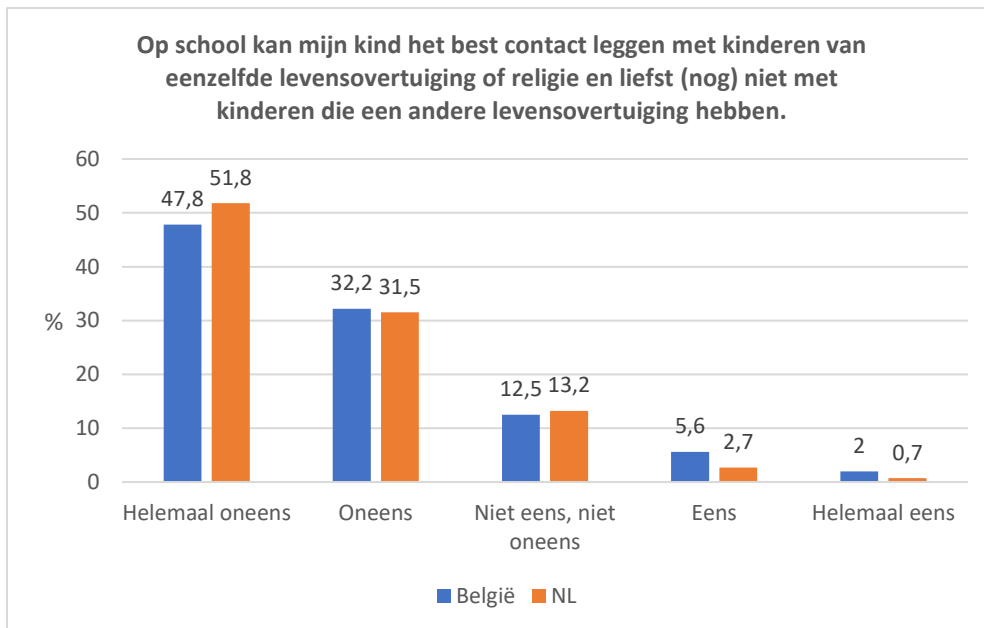

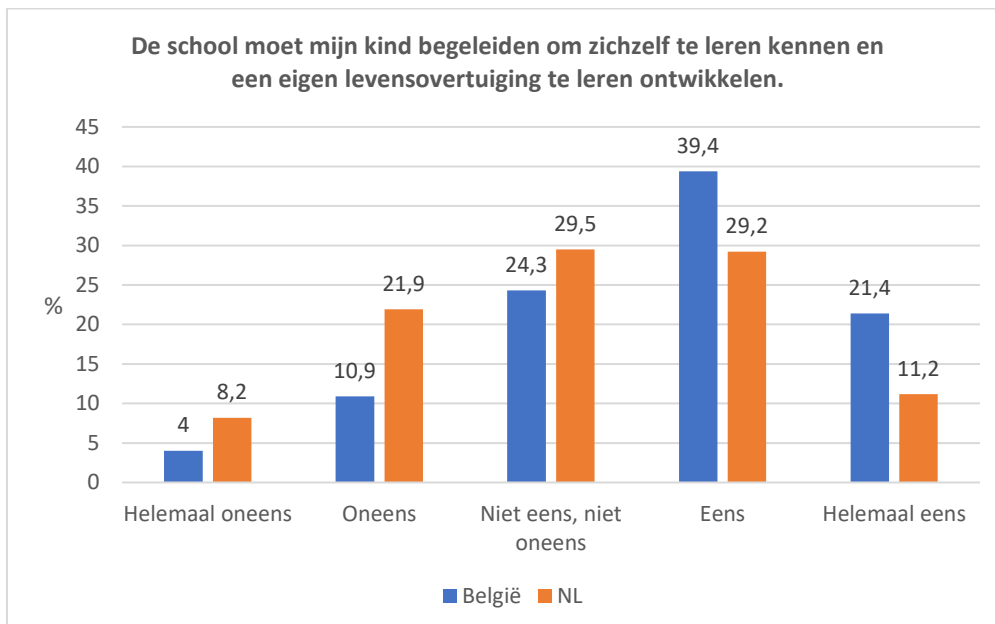
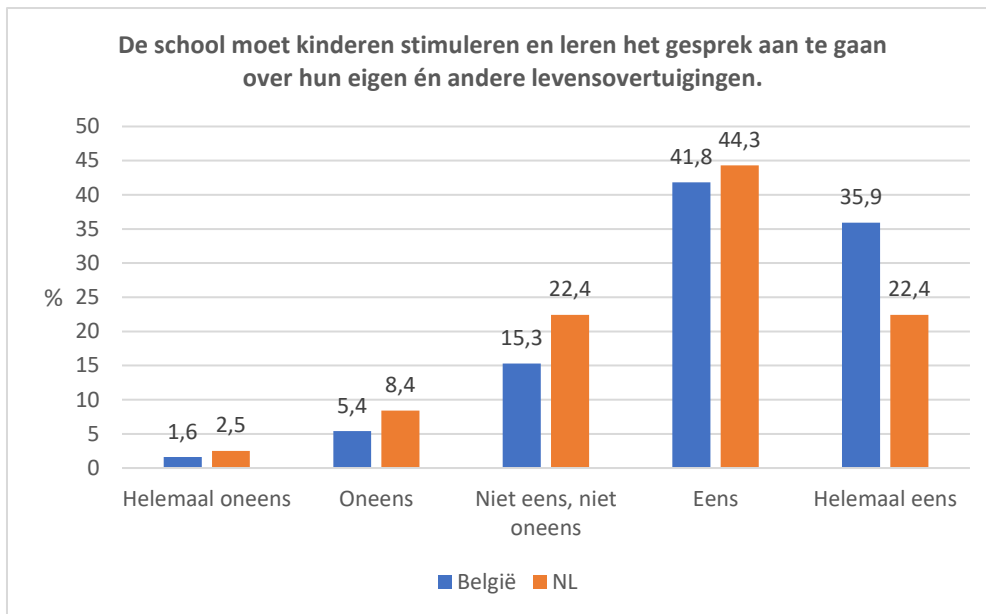
Omgaan met verschillen

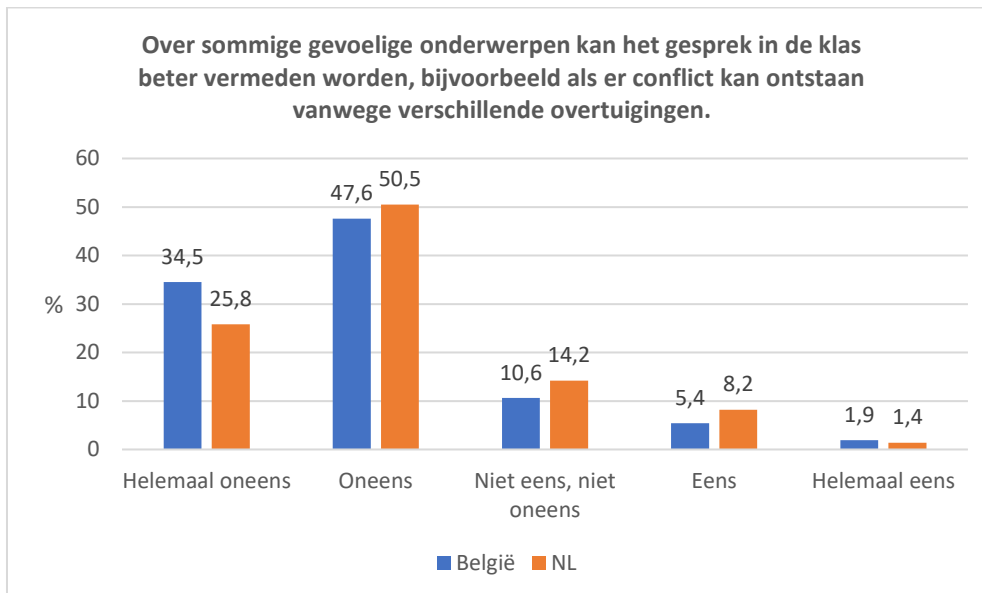
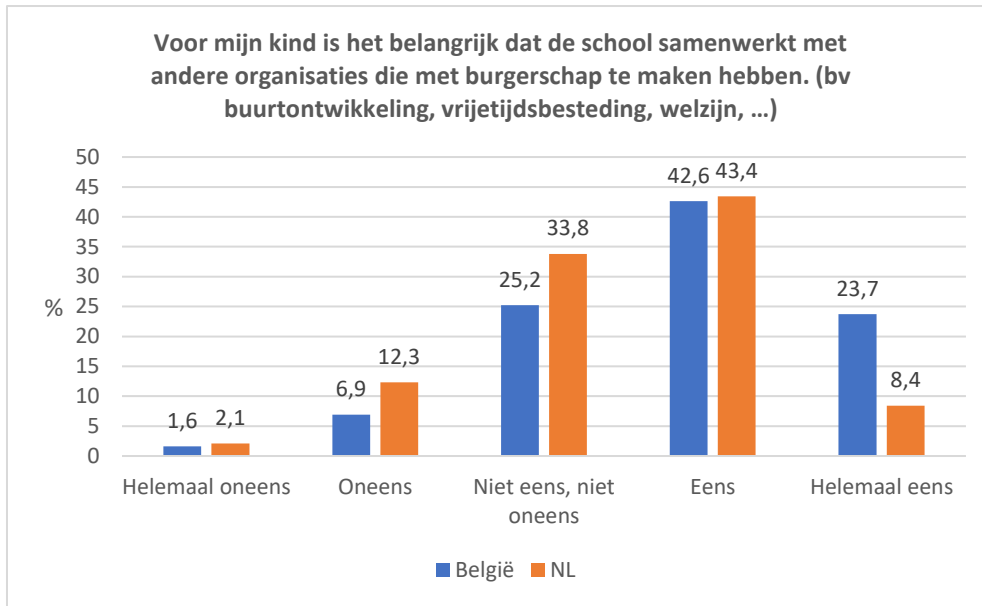
Ondanks kleine, weliswaar significante verschillen in de gemiddelde score tussen Vlaanderen en Nederland op de stellingen over omgaan met verschillen, zien we dat Vlaanderen en Nederland grotendeels in dezelfde lijn antwoorden. Wel stellen we vast dat de Vlaamse ouders bij sommige stellingen een iets uitgesprokener mening hebben dan de Nederlandse. Met de stelling 'De school moet mijn kind begeleiden om zichzelf te leren kennen en een eigen levensovertuiging te leren ontwikkelen' zijn Vlaamse ouders het meer eens dan Nederlandse.

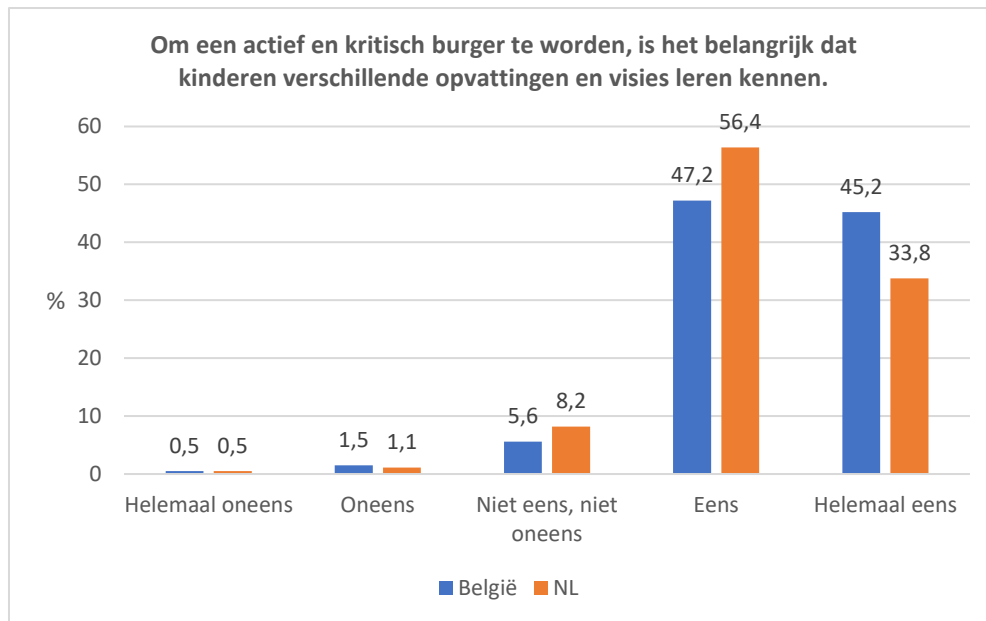
In de onderstaande grafieken staan de vergelijkende resultaten per stelling.

SAMENVATTENDE CONCLUSIES

In het officieel gesubsidieerd onderwijs in Vlaanderen en het openbaar onderwijs in Nederland is er een grootschalige bevraging gedaan bij ouders over levensbeschouwing en burgerschapsvorming op school. Het feit dat specifiek aan ouders om hun mening gevraagd wordt over deze thema's, is op zich vernieuwend ten aanzien van veel bestaand onderzoek.

Er zijn veel overeenkomsten tussen Nederlandse en Vlaamse ouders. Zo baseren beide groepen zich hoofdzakelijk op de nabijheid van de school als ze een school kiezen. Zowel Vlaamse als Nederlandse ouders vinden het belangrijk dat hun kind op school leert omgaan met verschillen. De opvallendste verschillen zijn dat Nederlandse ouders (23.1%), nog meer dan Vlaamse (13.8%), de schoolkeuze baseren op de openheid van de school tegenover verschillende levensbeschouwingen. Er zijn veel minder Nederlandse ouders (1.4%) die een specifiek vak levensbeschouwing het beste voor hun kind vinden dan Vlaamse ouders (17.0%). In Vlaanderen (1847 respondenten) blijkt de respons, in vergelijking met eerdere bevestigingen door KOOGO, vrij hoog. Dit kan verklaard worden door het feit dat de thema's die bevestigd worden zeer actueel zijn, o.a. in de gesprekken die lopen over de nieuwe eindtermen en de vernieuwing van het secundair onderwijs en in de media.

Uit de antwoorden blijkt dat ouders de school zien als een plek waar hun kinderen in contact komen met andere levensbeschouwingen. Ouders verwachten dat hun kind op school leert omgaan met verschillen en dat het zich leert inleven in kinderen met een andere achtergrond, ook al is er voor deze affectieve component in het kennismaken met verschillen een iets grotere terughoudendheid dan voor de cognitieve component. Ook gevoeligere onderwerpen moeten bespreekbaar worden gemaakt op de school.

Een grote meerderheid van de ouders (91.3%) vindt het belangrijk dat levensbeschouwing een plaats krijgt op school. 13.4% van de ouders geeft aan dat ze bij hun schoolkeuze rekening houden met de openheid van de school tegenover verschillende levensbeschouwingen. Veel ouders (65.1%) geven aan dat ze de hoeveelheid levensbeschouwing (twee uur per week) die nu aangeboden wordt, prima vinden.

Ook burgerschapsvorming hoort volgens 96.6% ouders thuis op school. De meeste ouders (67.2%) vinden dat burgerschapsvorming best geïntegreerd wordt in andere vakken.

Als Vlaamse ouders een school kiezen, houden ze vooral rekening met de nabijheid van de school (43.9%). Maar ook goede ervaringen van familie en vrienden met deze school (40.4%) en de

organisatie van de buitenschoolse opvang (20.0%) zijn voor ouders belangrijke criteria om een school te kiezen.

In het algemeen kunnen we besluiten dat ouders wel degelijk vinden dat levensbeschouwing en burgerschap aan bod moeten komen op school. Ze verwachten van het onderwijs dat het hierin een rol opneemt en dat het hun kinderen mee opvoedt tot actieve burgers die kunnen omgaan met levensbeschouwelijke verschillen.

Deze bevraging liep bij ouders van kinderen die schoollopen in het stedelijk, gemeentelijk of provinciaal onderwijs. Scholen dus waar alle levensbeschouwelijke vakken worden aangeboden en waar wel vaker een divers leerlingenpubliek aanwezig is. Mogelijk verklaart dat gedeeltelijk hun positieve houding tegenover het in contact komen met kinderen van een andere achtergrond of levensbeschouwing en de rol van de school als ontmoetingsplek. Toch blijft het een opvallende en hoopvolle vaststelling uit de bevraging dat openheid, empathie en de competentie om ook over moeilijke thema's in gesprek te gaan voor ouders van zo'n wezenlijk belang zijn. Dat lijken ons alvast belangrijke vaststellingen om mee te nemen in de lopende debatten over de eindtermen en andere onderwijsdossiers.